*مطالعات اسلامی: فقه و اصول*، سال چهل و دوم، شمارهٔ پیاپی ۸۴/۱،
بهار و تابستان ۱۳۸۹، ص۶۸-۴۵

# سرقت اینترنتی: حدّی یا تعزیری؟*

**دکتر علی اکبر ایزدی فرد**
استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران
**Email:** Ali85akbar@yahoo.com
**علی پیردهی حاجیکلا**
کارشناس ارشد رشته فقه و حقوق اسلامی

## چکیده

یکی از موضوعات نوظهور در عرصه ارتباطات جهانی و در فضای مجازی ، سرقت اینترنتی است که متأسفانه روز به روز به دلیل نبود قانونی مدوّن بر مرتکبین آن افزوده می‌شود. از طرف دیگر می دانیم که ماهیت سرقت اینترنتی که در محیط مجازی اینترنت واقع می‌شود ، غیر از سرقتی است که در دنیای ملموس غیراینترنتی رخ می دهد. از اینرو این سؤال مطرح است که آیا سرقت اینترنتی همان سرقت مصطلح فقهی است؟ تحقّق شرایط آن چگونه است ؟ آیا در سرقت اینترنتی همانند سرقت فیزیکی ، صاحب مال از عین مال خود محروم می شود؟ آیا داده ها و اطلاعات مال محسوب می گردند ؟ آیا به اجرا گذاشتن کُدِ رمز (شکستن قفل )، مصداق هتک حرز است؟ مجازات کیفری در سرقت اینترنتی چیست؟ حدّ است یا تعزیر؟

هدف ما در این مقاله ضمن تبیین ماهیت سرقت اینترنتی ، پاسخ به سؤالهای مطرح شده و در نهایت، تعزیری دانستن سرقت اینترنتی آن هم فقط به دلیل عدم تحقّق یکی از شرایط سرقت ـ یعنی اخذ فیزیکی ـ و نیز ارائهٔ شیوه های نو و جدید در تعزیر کاربَر سارق است.

**کلید واژه‌ها:** سرقت اینترنتی، سرقت فیزیکی، حدّ، تعزیر.

---

* . تاریخ وصول:۱۳۸۶/۰۷/۲۴؛ تاریخ تصویب نهایی:۱۳۸۷/۱۱/۰۲.

**مقدمه**

یکی از واقعیّتهای اجتناب ناپذیرِ دنیای معاصر ، اینترنت و بـه تبـع آن تعـاملات اینترنتی است. اینترنت را به جهت برخورداری از کارکردهای فوق العاده و چشمگیر آن می توان به عنوان یک اعجاز علمی مسحور کننده به حساب آورد کـه توانسـته اسـت افراد زیادی را به خود مشغول کند و هر روز نیز بر تعداد کاربران آن افزوده مـی شـود. از طرف دیگر به همان نسبت که اینترنت می تواند در راههـای مفیـد و درسـت، مـورد بهره‌برداری قرار گیرد ، می تواند در جهت منفی ، توسـط تبهکـاران و بزهکـاران مـورد سوء استفاده قرار گـیرد. یکی از این استفاده های سوء و منفـی ، سرقت اینترنتـی است کـه متأسفانه اثرات منفـی بسیار مخرّبی را در عرصۀ اقتصادی و به تبع آن اجتماعی بـه وجود آورده است ؛ مثلاً تصور کنید سارق اینترنتی بتواند از Fire wall یا حصـار کشـیده شده با به اجراء گذاشتن رمز بانکی عبور کند و رقم هنگفتی از آن بانک را بـه حسـاب خویش منتقل کند. حال با این فرض کسی که احساس امنیّت اقتصادی نمـی کنـد ، آیـا حاضر به سرمایه گذاری در جهت یک کار اقتصادی مشروع است؟!

اخذ اطلاعات و داده ها ممکن است در قالـب مـوارد متعـددیماننـد سـرقت ، کلاهبرداری ، اختلاس ، استلاب و انتهاب مطرح گردد که بحث پیرامون هر یک از اینها مقالۀ مستقلی را می طلبد ، اما آنچه در این مقاله مورد پژوهش قرار می گیـرد ، سـرقت اینترنتی است.

سرقت اینترنتی از جمله جرایم مستحدثه ای می باشد که برای تبیین جنبه هـای فقهی ـ کیفریِ آن، شایسته است ماهیت و نحوۀ شکل گیـری آن کـاملاً مـورد دقّـت و بررسی قرار گیرد تا در مجازات مرتکبین، افراط و تفریط صورت نگیرد و در نهایت نیز از هدف قانونگذار دور نشویم . ضرورت طـرح ایـن بحـث عـلاوه بـر انطبـاق مسـایل مستحدثه با مباحث فقهی، موجب توجّه قانونگذار عرفی بـه اهمیّـت هرچـه بیشـتر در خصوص تدوین قـانـونی پیرامـون ایـن تکنولوژی نوظهـور و رعـایت مسایل حقوقی

اینترنتی توسط کاربَران می باشد.

## ماهیّت سرقت اینترنتی

سرقت اینترنتی عبارت است از این که کاربَر بالغ ، عاقل ، عالم و مختاری بدون اجازه با استفاده از تکنولوژی رایانه ای و سیستم مخابراتی ، قفل سایت یا فایلی را در محیط مجازی اینترنت که متعلّق به غیر است ، به واسطهٔ به اجرا گذاشتن رمز سایت یا فایل مذکور بشکند و به ارزش رُبع( $\frac{1}{4}$ )دینار ، داده هایی را که ارزش مالی دارد ، کات ( cut ) و از آن استفاده کند.

این تعریف متشکّل از چند عنصر است :

۱ـ کاربر : منظور از کاربر هر فردی است که از سیستم رایانه ای یا مخابراتی، بالمباشره و مستقیم ـ بدون دخالت یا دستور دیگری ـ در جهت سرقت اینترنتی استفاده می کند. حال اگر کاربری ، تسبیباً مرتکب سرقت اینترنتی شود ؛ مثلاً کودکی را دستور دهد یا فرد بالغی را مجبور کند ، آیا در این صورت بر او عنوان سارق اطلاق می گردد؟ به نظر می رسد چند فرض در این‌جا قابل تصوّر است : فرض نخست در صورت اکراه می باشد که خود دو صورت دارد : صورت اول آن که فرد مکرَه همانند شخص مکرِه از فنون کامپیوتری آگاه بوده و فرصت رهایی و ناامید ساختن مکرِه از سرقت را ـ به دلیل آگاهی او از نحوه کار ـ نداشته باشد. در این فرض فرد مکرِه، سارق محسوب می گردد. صورت دوم آن که مکرِه خود از علوم رایانه ای هیچ اطلاعی نداشته باشد ولی مکرَه دارای مهارت رایانه‌ای باشد و بتواند با سهل‌انگاری یا وقت کشی یا اظهار ناامیدی از این که قفل شکسته نمی شود یا خط شلوغ است یا سیستم خراب شده و مانند آن از ارتکاب عمل خودداری ورزد. در این صورت سارق دانستنِ فرد مکرِه محلّ تأمّل است، مگر این که مکرَه در اثر فشار زیاد چاره ای جز سرقت نداشته باشد؛ زیرا در این حالت مکرَه همانند کودک، آلت بی اراده محسوب شده و از کیفر به دور است.[1]

۱ . محقق حلّی گوید : قطع بر سارق مسبِّب واجب است در آن فرضی که سارق کودک باشد ، زیرا کودک مثل آلت است(*شرایع* ٩٥٢/٤ ).

فرض دوم آن که اکراهی در میان نباشد، در این صورت بدون شک، مباشر ـ یعنی کسی که قفل را شکسته و داده ها را منتقل کرده است ـ سارق به حساب می‌آید اگرچه مسبِّب، خود زمینهٔ این عمل را مهیّا کرده باشد ؛ مثل روشن کردن رایانه ، وصل کردن آن به اینترنت ، در اختیار گذاشتن کُد و رمز فایل مورد نظر و مانند آن.

۲ـ بالغ و عاقل و عالم و مختار : یکی از شرایط تحقق سرقت این است که کار بر بالغ باشد ، زیرا به نظر فقها اگر کودک مرتکب سرقت شود نه حدّی بر اوست و نه تعزیری اگرچه چندین بار سرقت کند. اما برخی دیگر معتقدند اگر کودک اولین بار مرتکب سرقت شد ، عفو می شود و اگر تکرار کرد ، تأدیب می شود و اگر مجدّداً مرتکب سرقت شد ، سرانگشتانش را به مقداری می خراشند تا خون بیاید و اگر دوباره تکرار کرد، سر انگشتش را می‌بُرند و در صورت تکرار، حدّ قطع جاری می‌گردد (محقق حلّی ٩٥٢/٤ ).

منظور از عاقل این است که مجنون نباشد ، چون بر مجنون حدّ قطع نیست و فقط تأدیب می شود اگرچه عمل سرقت را تکرار نماید(همان). عالم بودن کاربر به این معنا است که بداند داده ها متعلّق به غیر است و او اجازه دست یابی به آنها را ندارد و یا علم به حرمت آن داشته باشد. علاوه بر آنچه آمد ، کاربر از سر میل و رغبت و به ارادهٔ خویش دست به چنین کاری بزند و مکرَه نباشد. حال اگر کسی از روی اضطرار مرتکب سرقت شود ، حکمش چیست ؟ به نظر می رسد به دلیل حدیث رفع، مورد اضطرار نیز همانند مورد اکراه مشمول حکم کیفری سرقت نمی شود اما مسؤولیت مدنی، هم چنان به قوّت خود باقی است .

۳ ـ استفاده از تکنولوژی رایانه ای و سیستم مخابراتی : همانطوری که از عنوان موضوع یعنی سرقت اینترنتی بر می آید ، منظور از سرقت اینترنتی به کارگیری ابزار رایانه ای اعم از نرم افزار و سخت افزار می باشد. چون مقصود از سیستم رایانه ای ، وسیله یا مجموعه ای از وسایل و ابزار مرتبط و به هم پیوسته است که مطابق با یک

برنامه، پردازش اطلاعات را انجام می دهد. بنابراین اگر کسی فقط سیستم رایانه ای را که متّصل به اینترنت است ، برُباید ، مشمول سرقت اینترنتی نمی گردد. پس با این وصف استفاده از تکنولوژی رایانه ای از عناصر مهم تعریف می باشد. منظور از سیستم مخابراتی نیز سیستم و وسایل ارتباط از راه دور است که کاربر می تواند در سرقت اینترنتی از آن بهره گیرد.

٤ ـ محیط مجازی : منظور از محیط مجازی همان محیط غیرملموس است که به واسطهٔ بخش سخت افزار و نرم افزار کامپیوتر و الکترومغناطیس‌ها خلق می شود و می توان در آن نفوذ الکترونیکی یا غیرفیزیکی و دخل و تصرف کرد. مقصود ما از این قید این است که سرقت در خود این محیط شکل گیرد نه این که به واسطهٔ آن سبب و شرایط سرقت فیزیکی مهیّا گردد . به بیان دیگر، داده ها از فایلی به فایل دیگر منتقل گردند نه این که از طریق اینترنت تنها اطلاعات کسب شود و با استفاده از آن اطلاعات، سرقت فیزیکی[۱] صورت گیرد. در این حالت چنین عملی مصداق سرقت اینترنتی نمی باشد .

۵ ـ شکستن قفل سایت : شکستن قفل که همان هَتک حِرز محسوب می شود، به این معنا است که کاربر ، رمز یا کُدِ سایت یا فایل را اجرا کند و پس از آن ، باز شود که اگر این اجرا بدون اجازه باشد ، اصطلاحاً می گویند قفل سایت شکسته شد.

٦ ـ متعلّق به غیر : مفهوم این اصطلاح کاملاً روشن است زیرا چیزی که متعلّق به خودِ کاربر باشد ، اخذ آن سرقت محسوب نمی شود. نکتهٔ قابل ذکر این که «غیر» در این تعریف شامل شخص حقیقی و حقوقی می باشد.

۷ ـ مال بودن داده ها : یکی از عناصر بسیار مهم سرقت این است که شئ مسروقه باید مالیّت داشته باشد. از سوی دیگر آن چه عرفاً قابل داد و ستد باشد ، مال محسوب می گردد(شیخ طوسی، ***المبسوط*** ۱۵۹/۳ ) و نیز هر چیزی که ارزش

۱ . منظور از سرقت فیزیکی که در مقابل سرقت اینترنتی به کار می رود ، سرقتی است که در جهان خارج و عینی با دست و یا سایر اعضای بدن واقع می شود .

اقتصـادی و قابلـیّت نقـل و انتقـال و تقویم به پول را داشته و امکان اختصـاص آن بـه شخص حقیقی یا حقوقی وجود داشته باشد، مال گویند( لنگرودی۵۲/۱)هم چنین گفتـه شده : « هر آن چیزی که نزد مردم مطلوب و مرغوب باشد ، بـه گونـه ای کـه نیازهـای مردم را برآورده سـازد و در زنـدگی مـردم دخیـل باشـد ، مـال بـه حسـاب مـی آیـد» (بجنوردی ۲۹/۲).در دنیای معاصر و عرف امروزی نیز بسـیاری از داده هـا و اطلاعـات سرّی اعم از نوشتاری ، تصویری و صوتی ارزش مبادلاتی داشته و قابل خرید و فروش می باشد؛ مثل نمایشنامه ، فیلمنامه ، اثر تحقیقاتی دانشمندان ، کتابهـای علمـی ، برنامـه های برنامه نویسان علوم رایانه ای ، اسرار تجاری ، کُدها ، قفلهـا و رمزهـای اشـخاص حقیقی و حقوقیِ شرکتها و مؤسسات دولتی و خصوصی. در سرقت اینترنتی، اخـذ داده هایی مورد بحث است که جنبۀ مالی داشته باشند نه هرگونه اطلاعاتی که در سایت هـا و فایل ها ذخیره شده است.

نکتۀ دیگر این که دادههـایی کـه جنبۀ مـالی دارند یا مثلِ عینِ مـال هسـتند کـه فی‌نفسه مالیّت دارند؛ مانند داده های علمی ارزشمند که در اثر تحقیقـات و مـرارت هـا حاصل شده است، و نیز کُد رمزها ، داده های نظـامی و سیاسـی و امنیّتـی و داده هـای هنری که ارزش مادّی ذاتی دارند و یا این که داده ها همانند چک، عین مال نیستند ولی دارای اعتبار مالی می باشند ؛ یعنی ذاتاً ارزش مادی ندارند اما جامعه یا حاکمیت بـه آن اعتبار مالی بخشیده است ؛ مانند اسناد الکترونیکی بانکی.

۸ ـ ارزش رُبع( $\frac{۱}{٤}$ ) دینار : داده هایی که جنبۀ مالی دارند ، در صـورت سـرقت باید به قیمت ربع دینار رسیده باشند. البته ارزشگذاری آن بر اساس نرخ بـازار و عـرف است که امروزه توسط کارشناسان تعیین می شود.

۹ ـ اخذ داده ها : مراد از اخذ داده ها برخلاف سرقت فیزیکی، گرفتن با دسـت یا سایر اعضای بدن از محیط مجازی نیست ، بلکه منظور انتقال الکترونیکی داده‌هاست؛ یعنی انتقال اطلاعات توسط امواج و الکترونها صورت می گیرد که اصـطلاحاً بـدان cut

یا copy گویند. آنچه در سرقت اینترنتی مطرح است cut به معنای بُرِش است نـه copy ، زیرا در cut انتزاع مسروق از مسروقٌ عنه که از شرایط سرقت اسـت ، تحقّـق پیـدا مـی کند ، در حالی که در copy چنین امری به وجود نمی آید و مشمول قانون «کپی رایـت » و یا اکل مال به باطل می گردد. با توجه به آنچه آمد، می توان گفت که سرقت اینترنتـی غیر از کلاهبرداری ( احتیال)، اختلاس، استلاب و انتهاب اینترنتـی اسـت[1]. در مـواردی مصادیقی به عنوان سرقت اینترنتی یاد می شود ، در حالی که مشـمول عنـاوین مـذکور است نه سرقت. کلاهبرداری اینترنتی به هر نوع طرح متقلّبانه ای گفته می شود که یـک یا چند بخش از اینترنت را به کار می گیرد تـا درخواسـتهای متقلّبانـه ای را بـه منظـور ربودن اموال دیگران انجام دهد ؛ مثلاً در بانکی برنامه ای تعبیه شده که سود سـپرده هـا را در مدّت معیّن به حساب افراد ذی نفع واریز کنند ، اما کـاربری بـا دسـت کـاری در داده ها، بتواند برنامه های کامپیوتری را به گونه ای جهت دهد که از هر صددرصد سود واریزی، یک درصد به حساب وی واریز شود.

اختلاس اینترنتی عبارت است از ربودن داده ها آشـکارا و بـدون شکسـتن قفـل سایت؛ مثلاً دو کاربر روی سیستم رایانه ای که متّصل به اینترنت است ، کـار مـی‌کننـد. شخص الف قفل سایت خویش را باز کرده ، سپس بنا به دلایلی سیستم را رها مـی‌کنـد و شخص ب از فرصت استفاده کند و بدون اجازه، داده های ارزشمند فـرد را در فایـل خویش cut نماید.

استلاب اینترنتی عبـارت اسـت از ربودن داده هـا به نحـوآشکار همراه با قهر و زور؛ مثلاًتصور کنید کاربر بالغی روی سیستم رایانه‌ای کـودکـی کـه وارد فـایل خویش

---

۱. در کتاب مصطلحات الفقه آمده : « هر کس مخفیانه مال غیر را اخذ کند سارق و هر کس آشکارا یا در ظاهر اخذ کند او مُختِلس ، مُستِلب و مُنتهب می باشد»(مشکینی،۳۰۳). لازم به ذکر است که هر یک از اختلاس، استلاب و انتهاب ویژگیهای خاص خود را دارند که َدر کتب فقهی آمده است. « مختلس کسی است که چیزی را آشکارا از راهها و خیابان ها می رباید» (شیخ طوسی، ***النّهایه***،۱۰۲/۲۳) » مستلب به کسی گویند که مالی را قهراً و آشکارا از مردم اخذ نماید و فرار کند» (طباطبایی،۲۱۹/۱۰ـ ابوجیب /۱۷۹ ) انتهاب در لغت به معنای غارت کردن و به غنیمت بردن است( ابن منظور ۲۹۸/۱٤ و ۲۹۹ ) و در اصطلاح « منتهب به کسی گفته می شود که مال دیگری را از روی قهر و غلبه اخذ کند. » ( زحیلی ۹٤/٦ ) کلاهبردار که در فقه به او محتال گویند ، کسی است که به وسیلهٔ مکر ، خدعه و فریب ، شهادت دروغ و نامه های جعلی اموال مردم را ببرد(ابن ادریس،۲۷۷/۲۳ ).

شده و داده ها را بررسی می‌کرده ، نشسته و با حضور او آشکارا داده های ارزشـمندش را بدون مجوّز و قهراً به نفع خویش cut نماید.

انتهاب اینترنتی عبارت است از غارت کردن داده های ارزشمند دیگـران از روی غلبه و قهر ؛ مثلاً کاربری جهت اخذ و دریافت داده های دیگران ، برنامـه یـا ویروسـی بسازد و آن را در سایت شرکت رقیب خویش فعّال کند و در نتیجه، اطّلاعات مطلـوب خویش را cut نمایـد، سـپس بخـش ورودی ، پـردازش و خروجـی داده هـای سیسـتم مرکزی رایانۀ رقیب را تخریب کند.

در همه موارد مطرح شده ، مجازات مجرمین ، تعزیر است ؛ هرچند که در مـادّۀ ۳ لایحۀ مجازات جرایم رایانه ای ، کلاهبرداری رایانه ای جرم انگاری شده است : « هر کس با انجام اعمالی نظیر وارد کردن ، تغییر، محو ، ایجاد ، توقف داده ها یا مداخلـه در عملکرد سیستم و نظایر آن از سیستم رایانه ای یا مخابراتی سوء استفاده کنـد و از ایـن طریق وجه یا مال یا منفعت یا خدمات مالی یا امتیازهای مالی برای خود یـا دیگـری را تصاحب یا تحصیل کند ، در حکم کلاهبردار محسـوب و بـه حـبس از ۱ تـا ۷ سـال و پرداخت جزای نقدی معادل وجه یا مال یا قیمت منفعت یا خدمات مالی یـا امتیازهـای مالی که تحصیل کرده است ، محکوم می شود».

**حکم سرقت اینترنتی: حدّی یا تعزیری؟**

سرقت اینترنتی ممکن است در چند فرض قابل تصوّر باشد:

۱ـ ممکن است کاربری با به دست آوردن کد رمز سیستم بانکی ، وارد کـامپیوتر مرکزی آن شود و اسناد ، اطّلاعات و یا داده هایی را که دارای اعتبـار مـالی هسـتند ، از حساب دیگری اخذ و به حساب مورد نظر خویش منتقل کند.

۲ـ ممکـن است صرفاً داده‌هـا و اطّلاعات متـنی، تصویـری و صـوتی مثـل کـد رمزها ، آثار علمی ، هنری و مانند آن باشد که کاربر با نفوذ غیرمجاز یا فراتـر از اجـازۀ خویش و شکستن قفل وارد فایل مورد نظر گردد و ایـن داده هـا را از آن‌جـا cut و بـه

فایل مورد نظر خویش منتقل کند ؛ مثلاً از خط تلفن کاربران و ISP سوء استفاده شود، به این شکل که کاربرِ سارق با دستیابی غیرمجاز به کُدِ کاربری و اجرای آن ، وارد فایل مورد نظر گردد و user password و شمارهٔ تلفن فرد را دریافت و از خط آن استفاده کند. در این فرض اخذ رمز و شمارهٔ تلفن از آن‌جایی که مال محسوب می‌شوند سرقت به حساب می آید. هم چنین ممکن است از کارت های اعتباری چون ویزاکارت و مَستر کارت، سوء استفادهٔ مالی به عمل آید، به این شکل که کاربر با شکستن قفل فایل، رمز کارت های مزبور را دریافت کند و با همان رمزها از بازار الکترونیکی، کالایی را خریده و یا داد و ستد مالی کند. در این فرض هم دریافت رمز ، سرقت محسوب می شود زیرا این گونه رمزها قابلیّت داد و ستد دارند.

۳ ـ ممکن است کاربری وارد سایت ادارات مانند ادارهٔ مالیات یا شرکتهایی چون آب و برق ، گاز ، مخابرات و شهرداری گردد و داده های مالی را که به عهدهٔ او ـ به عنوان کارمندـ است ، به مقدار قابل توجّهی کم کند. این مورد را می توان مشمول عنوان اکل مال به باطل ، جَعل و کلاهبرداری دانست.

٤ ـ ممکن است به واسطه سخت افزارها و نرم افزارها و اِسکنها برای خودش اسناد مالی چون چک ، اسناد مالکیت ، بلیتهای مسافرتی و تفریحی و مانند آن صادر کند. این مورد نیز می تواند از مصادیق جعل باشد.

۵ ـ ممکن است سی دی های رمزدار را کرایه ، اجاره و یا خریداری کند، سپس بدون مجوّز، قفل آنها را بشکند و داده های آن را در هارد کامپیوتر خویش ذخیره کند یا از روی آن نسخه برداری یا اصطلاحاً Copy right کند ، که باز به نظر می رسد مشمول عنوان اکل مال به باطل و قانون عرفی کپی رایت می گردد.

اینها فرضهای متنوّعی بود که مطرح شد اما آنچه که بیشتر مورد بحث می باشد، فرض اول و دوم است ، زیرا در این دو فرض عمل cut ؛ یعنی انتزاع مالِ مسروق از مسروقٌ عنه که یکی از شرایط اساسی تحقّق سرقت است ، صورت می گیرد و در

نتیجه به صاحب مال خسارت مالی وارد می گردد . حال این سؤال مطرح است که اگـر کاربری از طریق اینترنت با اجرا گذاشتن کد رمز یا شکسـتن پسـورد یـا قفـل ، بـدون اجازۀ وارد فایل کاربری دیگر گردد و داده ها و اطلاعات ارزشمند را بدون هـیچ گونـه مجوّز یا فراتر از اجازه خود به فایل خویش یا به فایل دیگری انتقـال دهـد و از آن داده ها بهرۀ مالی ببرد ، آیا مرتکب عمل سرقت شده است یا خیر؟ پاسخی که به این سـؤال ممکن است داده شود در سه حالت مطرح است:

الف ـ به خاطر فقدان دلیل، سرقت اینترنتی جرم به حساب نمی‌آید(نظریۀ اول).

ب ـ عمل مذکور در صورت تحقّق از موارد سرقت حدّی است(نظریۀ دوم).

ج ـ عمل مزبور از موارد سرقت تعزیری محسوب می گردد(نظریه سوم).

**نظریّۀ اول:** این که به دلیل فقدان نصّ و قـانون خـاصّ ، اساسـاً جرمـی محقّـق نشده است. معتقدین به این نظریه می گویند : « با توجه به ایـن کـه قـانون خاصّـی در مورد سرقت اطّلاعات رایانه ای وجود ندارد و مـوادّ عمـومی قـانون مجـازات اسـلامی راجع به سرقت نیز حکمی در خصوص مجازات سرقت اطّلاعـات مزبـور نـدارد ، هـم چنین با التفات به تفسیر مضیّق قانون جزا و تفسـیر بـه نفـع مـتّهم ، سـرقت اطلاعـات رایانه‌ای جرم نیست» (مأوی، ش٢٢،ص٨) به علاوه این که ممکن است گفته شود اصل برائت نیز در اینجا حاکم است ، زیرا موضوع اصل برائت، عدم بیان است و بـه تبـع آن وقتی بیانی نرسیده باشد، به دلیل قبح عقاب بلابیان ، دیگر مجازات معنایی ندارد.

آنچه در پاسخ می توان گفت این است که هر چند در ابتدا چنین به نظر می‌رسد که جاری شـدن اصـل برائـت منطقـی باشـد ، چـون اینترنـت و رایانـه از موضـوعات مستحدثه بوده و در زمان شارع اصلاً موجود نبوده اند تا در خصوص آن حکمی صـادر شود ، ولی وقتی در خصوصیّت این گونه افعال اینترنتی دقّت می کنیم ، مـی بینـیم کـه تفاوتی در جنس و جرم و اصل گناه حاصل نشده است. فقط چیزی کـه در ایـن مـورد بیشتر نمود پیدا کرده، شکل و شـیوه جـرم و گنـاه اسـت؛ یعنـی در حقیقـت سـرعت،

گستردگی، به کارگیری ابزار و سهل‌الوصول بودن آن تفاوت کرده ولی اصل جرم همان است.

به بیان دیگر در جرمی مثل سرقت ، سارق عین مال دیگری را می رباید ، امّا در سرقت اینترنتی همین حادثه در ارتباط با داده ها البته توسّط امواج و الکترونها رخ می-دهد. در سرقت فیزیکی مال‌باخته دچار خسران مالی می شود ، در نوع اینترنتی نیز کاربر خسارت دیده ، ضرر مالی می بیند و چه بسا بدتر از این هم رخ می دهد . به عنوان مثال مهندس طرّاح ماشینی را در نظر بگیرید که با شرکت خودروسازی قراردادی منعقد کرده مبنی بر این‌که طرحی را برای آنها اجرا کند . پس از طرّاحی، آن را در سایت خویش ذخیره کند امّا قبل از ارائه ، هَکِری با شکستن رمز آن ، طرح مزبور را cut نماید و بدین وسیله ضرر هنگفتی را بر او وارد سازد.

بنابراین منطقی به نظر نمی رسد که سرقت غیراینترنتی را جرم بدانیم ولی نوع اینترنتی آن را جرم ندانیم. وانگهی بنای عقلا و ارتکازات عرفی نیز این گونه اعمال اینترنتی را جرم می‌داند و برای آن مجازات قایل است و شارع مقدّس نیز که اَعقل عقلا می باشد ، آن را ردع نکرده است. بنابراین از سوی شارع مقدّس، بیان به طور کلّی صادر شده است و دیگر اصل برائت موضوعیّت پیدا نمی کند و مرتفع می شود.

ممکن است گفته شود موضوعی همانند سرقت اینترنتی که در زمان شارع نبوده چگونه می توان ثابت کرد که شارع مقدّس آن را ردع نکرده است؟ در پاسخ باید گفت که در تأیید شارع مقدّس نسبت به بنای عقلا و ارتکازات عرفی و عدم ردع آن، لزومی ندارد که در زمان شارع وجود داشته باشد زیرا ماهیّت بنای عقلا که مبتنی بر «بنای عقلا بما هم عقلا» است، به عنوان قضیۀ طبیعیه و فطرت اجتماعی عقلایی است، از این‌رو حجیّت آن بر پایه یک ارتکاز و طبع عقلایی است نه همزمان و معاصرت آن با عصر شارع. بر این اساس نظر قانونگذار اسلام بر حسب طبع اولی با نظر عقلا یکی بوده و اصل، بر موافقت شارع با آن است مگر این که عدم موافقت احراز شود(ر.ک: شهید

صدر، ***دروس***١/٢٧٠ و ٢٧١؛ امام خمینی، ***الرسائل***، ١٣٠/٢ و ١٣١). بنابر این با توجه به آنچه آمد، از طرف شارع مقدّس حکم کلّی سرقت بیان شده و طبیعی است که در اعصار مختلف ممکن است مصادیق سرقت به صُوَر گوناگونی تغییر شکل دهد که در عصر حاضر یکی از مصادیق آن سرقت اینترنتی است.

دلیل دیگر تنقیح مناط است ؛ توضیح این که یکی از حقوق و مصالحی که خداوند برای آن حریم قایل شده و تجاوز به آن را گناه می داند و به دیگران نیز اجازهٔ تعدّی و تجاوز به آن را نداده ، اموال مردم است. به همین خاطر است که قانونگذار اسلام بر کسی که به اموال مردم تجاوز کند و بدون اجازه آن را اخذ کند ، مجازات شدید « فاقطعوا ایدیهما » را تشریع کرده است. در حقیقت شارع مقدّس برای محفوظ ماندن اموال مردم ، حدّ قطع را که از احکام امضایی است و اسلام آن را با تغییراتی تأیید کرده ، قرار داده است(ابن قدامه ٦٣٣/٧ ـ جزیری ١٥٣/٥)از این‌رو برخی معتقدند اگر حدّ قطع بر سارق واجب نمی شد، با سرقت رفتن سرمایه های انسانها، مردم به هلاکت می رسیدند(شیرازی ٥٤٥/٣٨)این ملاک و مناط در سرقت اینترنتی نیز مطرح است؛ به این معنا که هرگاه کاربری بدون مجوز وارد فایل اشخاص حقیقی و حقوقی گردد و از محتویات آن که عرفاً دارای ارزش مادّی است، بدون اجازه و رضایت استفاده کند، در واقع مصداق تعدّی و تجاوز به اموال مردم محسوب می شود و شارع مقدّس نیز به دلیل حُرمت اموال مردم، از این تعدّی با مطرح کردن کیفر سنگین، نهی کرده است.

به علاوه این که همهٔ اثرات منفی فردی و اجتماعی مانند ترس و نگرانی ، سلب امنیّت و آسایش ، فشارهای روحی و روانی ، بی اعتنایی به ارزشهای مثبت انسانی و غیره که به واسطهٔ سرقت غیراینترنتی در جامعه تحقّق می یابد ، در سرقت اینترنتی در سطح بسیار وسیع و گسترده نیز موجود می باشد و چه بسا فراتر از آن ، اثرات عمیق تر، شدیدتر ، گسترده تر و بدتر را هم به وجود می‌آورد. لازم به ذکر است که بر اساسِ دلیلِ حدّی تحقیق مناط، ثابت می شود که سرقت اینترنتی یکی از مصادیق سرقت است

ولی چون شرایط سرقت حدّی در آن کامل نیست، مشمول تعزیر می شود که مدّعای ما در این مقاله است.

**نظریهٔ دوم** : این که سرقت تحقق پیدا کرده و در صورت اجتماع همهٔ شرایط ، حدّ قطع جاری می شود. از جمله کسانی که چنین اعتقادی دارند آیت الله مکارم شیرازی و آیت الله سیّدعلی سیستانی هستند. آیت الله مکارم گوید : « سرقت به هر حال حرام است و اگر اطلاعاتی باشد که جنبه مالیّت دارد و در عرف عقلای امروز خرید و فروش می شود ، در صورتی که شرایط حدّ سرقت در آن جمع شود ، اجرای حد سرقت بعید نیست. البتّه این در مورد کسانی است که اموال آنها محترم است» (مأوی، ش۲۲، ص۸ ) هم چنین آیت الله سیستانی گوید : « با اجتماع شرایط باید اجرا شود» (همان).

آیت الله مکارم در استفتایی که نگارنده در تاریخ ۲۵ / ۹ / ۸٦ با دفتر ایشان انجام داده در پاسخ به این سؤال که : « اگر کاربری از طریق اینترنت با شکستن رمز کاربری دیگر، بدون اجازه وارد سایتش شود و داده های آن را اخد کند ، آیا مرتکب سرقت حدی شده یا تعزیری ؟ » فرمودند : « درصورتی که رمز را بشکند ، مالی را به اندازه نصاب در اختیار بگیرد و برداشت کند و شرایط دیگر در آن جمع باشد ، مصداق سرقت حدّی است».[۱] ایشان در پاسخ به سؤال دیگر که آیا به انتقال داده ها از طریق الکترونها اخذ فیزیکی گفته می شود یا نه ؟ پاسخی ندادند ، امّا به نظر می رسد با توجّه به نظر ایشان در پاسخ مزبور، اخذ داده ها را در حکم اخذ فیزیکی دانسته‌اند و در صورتی که شرایطِ دیگرِ سرقت تحقّق یابد ، مشمول حدّ می شود .

بر اساس آن چه آمد ، به نظر این دسته از فقها، سرقت اینترنتی، مصداق سرقت حدّی است و در صورت وجود همهٔ شرایط ، حدّ قطع اجرا می گردد. در اثبات این نظریه می توان به دو دلیل تمسّک جست :

۱ . لازم به ذکر است این استفتاء را نگارنده از طریق ایمیل خود مورخه ۸٦/۹/۲۵ با ایمیل دفتر ایشان انجام داده و پاسخ آن نیز در مورخه ۸٦/۱۰/۲ صادر شده است .

۱ ـ انطباق تعریف : سرقت حدّی عبارت است از اخذ مال غیر به طـور پنهـانی. سرقت اینترنتی نیز این است که کاربری بدون اجازه با اسـتفاده از اینترنـت و شکسـتن قفل، وارد فایل یا سایت دیگران شود و داده های ارزشمند را اخذ کند ( در اختیار گیرد و به خود منتقل نماید ). این دو تعریف با توجّه به اطلاق آیه ۳۸ سورهٔ مائـده و مالیـت داشتن داده ها و اطلّاعات یکی هسـتند. در آیـهٔ ۳۸ سـوره مائـده[۱] دو واژهٔ « السّـارق و السّارقة » آمده که در همان معنای لغوی و عرفی خویش یعنی دزدیدن امـوال دیگـران ، به کار رفته و مـؤیّد آن، نظرات علمای ادبیات عرب و مفسّرین قرآنی است در معنـایی که از این دو واژه ارائه کرده اند( طبرسی٤ ـ ۱۹۱/۳ ـ راغب/۲۳۷ـ ابـن منظـور۲٤٦/٦). معنای ارائه شده هیچ تعارضی با مفهوم قرآنـی آن نـدارد ، ضـمن آن کـه معنـای آن را عرف مردم زمان نزول آیه می فهمیدند و مفهوم آن برای آنها شناخته شده بـود. بـا ایـن وجود در روایتی از محمد بن مسلم نقل شده که امام صـادق(ع) فرمـوده‌انـد : « سـارق کسی است که از مسلمانی چیزی که مواظبت کرده و حفظ شده است را بـدزدد» (شـیخ حرعاملی،٤٨٣/١٨ ) تعریف مزبور بر سرقت اینترنتی نیز منطبق است ؛ به علاوه این که در تعریف سرقت حدّی، قیدی نیامده که سرقت اینترنتی را از تحت آن خارج نماید.

افزون بر آنچه گفته شد ، آن چیزی که در سرقت مورد نهی می باشـد ، نفـس و اصل رُبایش مال غیر است ، که این عمل ممکن است به شیوه های گوناگون و متعددی صورت گیرد ولی در اصل سرقت تغییر ایجاد نمی شود ؛ یعنـی ماهیّـت جدیـد حـادث نمی شود بلکه تنها شیوهٔ تحقّق جرم، تغییر می کند.

نکتهٔ دیگر در تعریف سرقت، عنصـر مال بودن عین مسـروقه اسـت. امـروزه در عرف مردم ـ چنان که آمد ـ داده ها و اطلاعـات اینترنتـی در مصـادیقِ متعـدّدِ آن، مـال محسوب می شوند و دارای ارزش اقتصادی اسـت زیـرا اولاً قابـل خریـد و فـروش و مبادله هستند ، ثانیاً عرف عقلا به آن رغبت نشان می دهند و مطلوب آنان اسـت ، ثالثـاً

۱ . السّارق و السّارقه فاقطعوا ایدیهما جزاءاً بما کسبا نکالاً من الله و الله عزیز حکیم.

رافع نیازها و حوایج مردم در زندگی مادّی و معنوی شان می باشد. بنابراین آنچه که در سرقت اینترنتی به سرقت می رود همانند سرقت فیزیکی ، مالیّت داشته و مشمول سرقت حدّی می گردد.

۲ـ انطباق شرایط : شرایط سرقت حدّی غالباً به گونه ای است که با نوع اینترنتی آن تعارضی ندارد و همهٔ آن شرایط به نوعی در سرقت اینترنتی نیز موجود است. بعضی از این شرایط مانند بلوغ، عقل ، علم و ( طباطبایی ۱۵۱/۱۰ ) به سارق بر می گردد که بدیهی است اصلاً ارتباطی با اینترنت ندارد. برخی دیگر به مسروق بر می گردد که باز بخش اعظم آن اعم بوده و اختصاصی به غیر اینترنت ندارد؛ مثل این که گفته شده شیئ سرقت شده متعلّق به دیگری باشد ، محترم باشد ، مال مشترک نباشد و مانند آن ( شیخ طوسی، ***المبسوط*** ، ۱۵۳/۳ ـ علاّمه حلّی ۲۲۷/۹ ـ البهوتی ١٦٣/٦ ). برخی دیگر از این شرایط به مسروقٌ فیه بر می گردد ( کاشانی ١١٦/٣٨ ) که به نظر می رسد در ماهیّت سرقت اینترنتی هیچ خللی به وجود نمی آورد و فقط در کیفیّت مجازات از این جهت که در دارالعدل است یا در دارالحرب ، ممکن است مؤثّر باشد. موضوع هتک حرز که به عنوان یکی از شرایط سرقت حدّی مطرح است ، در سرقت اینترنتی نیز با شکستن قفل سایت یا فایل، تحقّق پیدا می کند.

به نظر فقها برای حرز از جهت شرعی تعریفی وجود ندارد از این رو لازم است برای تشخیص آن به عرف مراجعه کرد(طباطبایی ١٦٧/١٠ ) به همین خاطر است که فقها در تبیین حرز بیشتر به ذکر مصادیق پرداخته اند تا بتوانند مقصود خودشان را از آنچه که استنباط کرده اند ، بیان کنند ؛ مثل گذاردن قفل ، نصب دیوار ، دفن کردن در آبادی ، تحت نظر و مراقبت داشتن( ابن براج ۱۵۷/۲۳ ـ شهید ثانی ٢٢٤/٩ ). در فضای مجازی ، فایلها حرزِ داده های الکترونیکی می باشند ؛ یعنی در حقیقت موضع و مکان اطلاعات رایانه ای ، فایل است که معمولاً با رمزها قفل می‌شود. از طرف دیگر با توجّه به ملاکی که اکثر فقها ارائه و تشخیص حرز را به عرف واگذار کرده اند، می توان گفت

که دریافت کد رمز و به اجرا درآوردن آن و وارد شدن در فایل مورد نظر، همـان هتـک حرز محسوب می شود که اصطلاحاً بدان شکستنِ قفل یا شکسـتن پسـورد (password) گویند و اگر کسی مرتکب چنین عملی گردد ، عنوان سارق بر او بار می شود.

به عنوان مثال کارگردانی را در نظر بگیرید که فیلمی را پس از چند سال زحمت و تلاش تهیّه کرده و به قصد اکرانِ آن بر روی پـردۀ سـینما ، آن را در سـایت خـویش ذخیره نماید . اما قبل از نمایش ، کاربر سارقی هتک فایل کند و تمام آثـار هنـری آن را (اعم از فیلم و موسیقی ) که هنوز به بازار عرضه نشده اسـت، cut کنـد . بـدون تردیـد عمل چنین کسی عرفاً مصداق بارز هتک حرز است و عنوان سارق بر او بار می گردد .

اما نکتۀ ظریف و مهم در تحقّق سرقت حدّی ، اخذ فیزیکی ـ یعنی گرفتن مـال دیگران با دست و یا سایر اعضای بدن ـ است ، زیرا آنچـه از واژۀ « اخـذ » در تعریـف سرقت به ذهن متبادر می شود ، همین می باشد ، ولی در سرقت اینترنتـی ، کشـف داده های دیگران و در اختیار خود قرار دادن آن فیزیکی نیست ، بلکه بـه واسـطۀ الکترونهـا جابجا و منتقل می شود ؛ مثلاً کاربری قفل سایتی را باز و داده هـای آن را پنهـانی بـه فایل خویش منتقل کند ، سپس همان داده ها را در بازار الکترونیکی به دیگری بفروشد. در این فرض کاملاً معلوم است که فرد، فعل و انفعـالات فیزیکـی انجـام نـداده ، بلکـه صرفاً با ابزار اشاره گر رایانه ای این عمل را مرتکب شده است.

نکتۀ قابل توجه این که آیت الله مکارم در بیان علت قطـع دسـت بـا اسـتناد بـه روایتی از امام رضا(ع) گوید : « لانه تباشر الاشیاء (غالباً) بیمینه و هی افضـل اعضـائه و انفعها له فجعل قطعها نکالاً و عبره للخلق لئلّا یبتغوا اخذ الاموال من غیـر حلّهـا و لانـه اکثر ما یباشر السرقه بیمینه» (استفتائات جدید ۳٥۷/۱ ). بر اساس این روایت علت قطع دست در سرقت حدّی آن است که سارق، غالباً با دست دزدی می کند، از این رو قطـع دست او واجب شده است، بنابراین، اخذ فیزیکی توسط دسـت اهمیـت دارد تـا بـدین وسیله هم تنبیهی برای مجرم باشد و هم درس عبرتی برای دیگران .

وانگهی اگر بخواهیم حدّ قطع را در مورد سرقت اینترنتی جاری سازیم ، به نظر می رسد نمی‌توان به نتیجه ای بازدارنده و پیشگیرانه دست یافت ، ممکن است خود کاربر تا حدودی تنبیه شود ولی به هیچ وجه مانع از تکرار این عمل که از طریق مغز و هوش است ، نمی شود ، به ویژه این که اگر کسی نسبت بدان عادت کرده باشد. در سرقت فیزیکی از آنجایی که سارق غالباً با دستش سرقت را انجام می‌دهد ، با اجرای حدّ سرقت کمتر شده و یا احتمال عقیم ماندن سرقت بسیار بالاست ، اما در سرقت اینترنتی دست کارآیی چندانی ندارد ، بلکه هوش کاربر، نقش آفرین است که می تواند از حس گرهای بسیار قوی بدون بکار بردن عضوی به طور مستقیم کار خود را انجام دهد. از این‌رو در دنیای امروز بسیار مشهور و معروف است که هَکِرها انسانهای باهوشی هستند که گاهی برای اظهار وجود و مطرح ساختن خود و بعضاً هم برای سرگرمی و تفریح این کار را انجام می دهند.

نکتۀ دیگر این که در سرقت اینترنتی که اجرای سرقت با مغز و هوش است، لازمۀ تحقّق حدّ ، از بین رفتن مغز و مرگ سارق است که قطعاً مقصود قانونگذار اسلام نیست ، در حالی که اجرای حدّ قطع در سرقت ، بریدن عضوی از اعضا است. بر اساس آنچه آمد، در سرقت اینترنتی حدّاقل این شبهه وجود دارد که آیا می توان دست کاربر سارق را که هیچ نقشی در سرقت ندارد، قطع کرد؟ با توجّه به قاعدۀ «دَرء» پاسخ منفی است زیرا بر اساس این قاعده، شبهه، رافع حدود می باشد و قابلّیت اجرای آن از بین می رود.

با این تحلیل می توان گفت که حدّ قطع در سرقت اینترنتی اصلاً موضوعیّت پیدا نمی کند و اجرای آن نیز چاره ساز نمی باشد ، بلکه در چنین مواردی تعزیر جایگزین آن می گردد. همانطوری که اگر کسی مقطوع الیدین و الرّجلین باشد و مرتکب سرقت حدّی شود، امام در تأدیب و تعزیرش مخیّر است(علاّمه حلّی، ۲۲۲/۹). محقّق اردبیلی گوید : « اگر کسی سرقت کند در حالی که نه دست و نه پا داشته باشد ،

حبس می شود» (محقق اردبیلی، ٢٦٢/١٣).

نکتهٔ دیگر جاری ساختن قاعدهٔ تفسیر مضیّق و تفسیر به نفع متّهم است ، زیرا با توجّه به آن چه آمد ، حدّاقل این شبهه ایجاد می شود که اگر کسی مرتکب سرقت اینترنتی شد آیا حدّ قطع بر او جاری می گردد ؟ در پاسخ می گوییم با توجّه به این که دست، نقشی در انجام سرقت مزبور ندارد ، پس نمی توان به طور یقین حکم به قطع دست داد، و تا آن‌جا که ممکن است باید به نفع متّهم و در جهت جرم زدایی تفسیر کرد. از طرف دیگر می دانیم که به دلیل قاعدهٔ « دَرء » حدود با اندک شبهه ای ساقط می گردد ، از این رو در این گونه موارد که سرقت به نحو فیزیکی نیست ، اجرای حدّ، شبهه‌ناک می‌گردد، در نتیجه حدّ، ساقط و تعزیر مناسب جایگزین آن می‌شود. به علاوه در صورتی که بخواهیم اخذ اینترنتی را در حکم اخذ فیزیکی قرار دهیم نیز اثبات سرقت حدّی نمی‌کند ، بلکه در نهایت موجب ضمان و تعزیر می گردد.

**نظریّهٔ سوم :** این که اخذ غیرمجاز اطّلاعات کُد شده یا سرقت اینترنتی مشمول تعزیر می شود. آیهٔ الله فاضل لنکرانی گوید : « کشف اطّلاعات محرمانه یا کَد شدهٔ رمزدار جایز نیست و چنانچه از این طریق ضرر و زیانی وارد شود ، احتمال ضمان بعید نیست ، اما این مورد از مسألهٔ سرقت در فقه خارج است و احکام آن را ندارد. والله العالم» ( مأوی ، ش ٢٢ ، ص ٨ ). هم چنین آیه الله موسوی اردبیلی گوید : « این اعمال، حرام است ولی اجرای حدّ نمی شود و از موارد تعزیر است. » آیة الله بهجت نیز در استفتایی که از او شده ، سرقت اینترنتی را مشمول تعزیر دانسته است(همان).

در فتاوای فوق در مورد سرقت اینترنتی دو نکته آمده است: یکی مسؤولیت مدنی کاربر سارق و دیگری تعزیر او. مسؤولیت مدنی سارق اینترنتی که در فتوای آیةالله لنکرانی مطرح شده ، امری مسلّم و بدیهی است و او همانند سارق فیزیکی در سرقت حدّی باید عین مال مسروقه را به صاحبش برگرداند و در صورت تلف شدن عین ، مثل یا قیمت آن را بپردازد ( محقّق حلّی ٩٥٧/٤ ). نهایت این که معیار مثلی و

قیمی در سرقت اینترنتی که منجرّ به اتلاف مال گردد ، عرف است[1] ، اما در عین حال با توجّه به کاربرد رایانه و ماهیّت آن می تـوان معیـار مشخّصـی نیـز ارائـه داد ؛ بـه ایـن صورت اوصافی که در رایانه دخالت دارند ، بر دو گونه اند : یا در ارزش آن بـه لحـاظ اقتصادی دخالتی ندارند ؛ مانند سیستم عامل و نرم افزارهـا کـه از محـلّ بحـث خـارج است ، و یا این که مؤثّرند ؛ مانند سی پی یو ( پردازنده ) ، هـارد ، مـادِربورد ، دسـتگاه خنک کننده و عموماً تمام قطعات سخت افزاری و داده هـا و اطّلاعـات ( Data ) ، کـه این صفات مورد نظرند. حال اتلافی که در رایانه صورت می‌گیـرد یـا دارای افـرادی در خارج است که در نوع و صفت مثل یکدیگرند یا این که چنین نیست. در صـورت اول، ضمانت از نـوع مثلـیّ است و در صـورت دوم ضمانت از نـوع قیمیّ می باشد.

اما در مورد حکم تعزیر با توجّه به نکاتی که در نظریهٔ دوم مطـرح شـد ، کـاملاً صحیح و موجّه به نظر می رسد و دلیل آن علاوه بر عموم ادلّهٔ تعزیر، قاعدهٔ « یُعَزَّرُ کُـلُّ مَن تَرَکَ واجباً اَوفَعَلَ حَراما» است. بنا بر این سـرقت اینترنتـی بـه دلیـل عـدم وجـود شرایط حدّ، از انواع محرّمات می باشد و قاعدهٔ مزبور شامل آن می گـردد، امـا در عـین حال از ذکر نکته ای نباید غافل ماند و آن این که در فتوای ایـن دسـته از فقهـا مبنـای حکم به تعزیر در سرقت اینترنتی، عدم تحقّق هتک حرز است چنـان کـه در اسـتفتایی که نگارنده در تاریخ ۸٦/۹/۲۵ با دفتر آیت الله فاضل انجام داد، در پاسخ به ایـن سـؤال که آیا سرقت اینترنتی حدّی است یا تعزیری ؟ آمده است : « خیر ، سرقت حدّی نیست و مصداق هتک حرز نیست و دلیل آن موکول به فقه است».[2] با توجّه بـه آن چـه گفتـه شد به نظر می رسد در سرقت اینترنتی هتک حرز تحقق می یابد ، منتها با این فرق کـه هتک حرز در سرقت اینترنتی با ثَقب و نَقب و انهدام جدار است(موسوی اردبیلی/٦۳۷)

---

۱ . هر چند که در کتب فقهی برای مثلی و قیمی تعاریف متعددی ارائه شده است ( شیخ انصاری ۲۹۳/۱ و ۲۹٤ ) اما بسیاری از فقها معنای مثلی و قیمی را موکول به عرف می کنند( نجفی ۹۳/۳۷ ـ آخونـد خراسـانی /۲۰ ـ امـام خمینی ۳۲۰/۲ ).

۲ . لازم به ذکر است این استفتاء را نگارنده از طریق ایمیل خود در تاریخ ۸٦/۹/۲۵ با ایمیل دفتـر ایشـان انجـام داده و پاسخ آن در مورخه ۸٦/۱۰/٤ صادر شده است .

اما در سرقت اینترنتی همراه با شکستن قفل سایت می‌باشد، و چه بسا شکستن آن که به لحاظ حفاظتی از دیوار و صندوق قوی تر است، مصداق بارزتری از هتک حرز محسوب گردد .

بنابراین به نظر می رسد علّت اصلی تعزیری بودن سرقت اینترنتی، فقط به دلیل فقدان اخذ فیزیکی در سرقت اینترنتی است و به همین جهت آن را از سرقت حدّی جدا می کنند . آیت الله موسوی اردبیلی در بحث سرقت در کتاب « فقه الحدود و التعزیرات » به عنوان یک قاعدۀ کلّی گوید : « و فی کل مورد من موارد عدم القطع بسبب عدم الموضوع یبدّل الحد تعزیراً بناء اً علی ثبوته فی کل معصیةٍ و خلاف » (ص ٧٤٦ ). بدون تردید در سرقت اینترنتی، دست موضوعیت پیدا نمی کند ، بنابراین از آن جایی که عمل خلافی صورت گرفته ، حدّ، تبدیل به تعزیر می شود .

## راه‌های تعزیر در سرقت اینترنتی

با عنایت به مفاد لغوی تعزیر که همان منع و بازداشتن از فعل بد می باشد (شرتونی ۷۷٦/۲ ) و نیز با توجّه به فلسفۀ وضع تعزیرات در حقوق اسلام که به عنوان مجازاتهای بازدارنده مطرح است و حاکم اسلامی مجازاتهایی را که جنبۀ اصلاحی و تهذیبی دارد ، برحسب صلاحدید خود و با توجّه به نوع جرم و شرایط زمانی و مکانی اش ، برای مرتکبین آن تعیین می کند تا رادع گناهکار و زاجر دیگران باشد ، این سؤال مطرح است که راههای تعزیر در سرقت اینترنتی کدام است ؟ آیا همان چیزهایی است که توسط فقها مطرح شده ؛ مانند توبیخ ، سرتراشیدن ، در شهر گردانیدن ، تبعید، حبس، جزای نقدی و شلاق کمتر از حدّ (صافی گلپایگانی/۷۲ و۷۳ ـ موسوی اردبیلی/٦۸ )، یا موارد دیگری را هم می توان لحاظ کرد؟

با توجّه به این که هدف از اجرای حکم تعزیر در سرقت اینترنتی ، محرومیّت و محدودیّت سارق است و ثمرۀ آن ایجاد امنیّت در جامعه می باشد ، بنابراین در سرقت

مزبور که اخذ غیرفیزیکی بوده و از طریق هوش و فکر و مغز کاربر است ؛ هرچند که شیوه های تعزیری فوق شاید بتواند تا حدودی مؤثّر واقع شود ، ولی به نظر می رسد با توجّه به ماهیّت عمل و نوع جرم و نحوهٔ انجام آن باید شیوه ای را اتّخاذ کرد تا هم کاربرِ سارق علاوه بر تنبیه و تأدیب ، نتواند مجدداً مرتکب آن شود و هم برای دیگران درسِ عبرت باشد. آنچه ذیلاً به عنوان راههای تعزیر در سرقت اینترنتی می آید ، پیشنهادهایی است که با مشورت متخصّصین فن ارائه می گردد ؛ مثلاً برنامه یا تراشه ای بسازند یا از او انگشت نگاری کنند که به محض این که دستش به سیستم اینترنتی برخورد نمود یا هر عضوی که به او پیوند دارد به آن برخورد کرد ، سیستم به طور اتوماتیک قطع شود ، یا عکس و آدرسش یا ID ( معرّفی کنندهٔ هر کاربر در اینترنت ) او به همه سایتها به عنوان سارق پخش شود ، یا صاحبان کافی نِت ها اساساً اجازهٔ کارکردن با اینترنت را به او ندهند ، یا سِرورها به او سرویس ارائه ندهند ، یا حداقل مکانیسمی تعبیه شود که نفوذ وی را در سایت هایی که داده های آنها جنبهٔ مالی و اقتصادی دارد ، مانند بانکهای الکترونیکی ، کنترل کنند ، یا این که همهٔ سیستمها از web cam ( دوربین های فیلم برداری ) برخوردار باشند و از چهرهٔ کاربر نفوذ کننده، عکس و فیلم بگیرند تا در صورت سرقت ، او را به همهٔ سایت ها معرفی کنند و در صورتی که کاربری بخواهد چهرهٔ خویش را بپوشاند یا خود را از برابر دوربین، مخفی نگه دارد ، مکانیسمی باشد که به او اجازهٔ نفوذ ندهد یا سایت باز نشود ، یا این که مخابرات به سایتهای معتبر اطلاع دهد تا اجازهٔ نفوذ به ID هایی که مربوط به کاربران سارق است، را ندهد.

هر یک از این موارد را حاکم اسلامی بر اساس قاعده « التعزیر بما یراه الحاکم » و با توجّه به وضعیّت کاربرِ سارق و کمّ و کیف جرم می تواند اعمال کند.

## نتیجه

سرقت اینترنتی یکی از موضوعات مستحدثه ای است که فقها پیرامون حدّی یا

تعزیری بودن آن، اختلاف نظر پیدا کرده اند. در این مقاله پس از بررسی ماهیّت سرقت اینترنتی و تطبیق آن با سرقت حدّی ، این نتیجه به دست آمد که سرقت اینترنتی هم در تعریف و هم در شرایط با سرقت حدّی مطابق است ، به جز اخذ فیزیکیِ عین مسروقه که در سرقت حدّی با دست و در جهان خارج است اما در سرقت اینترنتی عبارت است از کشف داده های دیگران و در اختیار خود قرار دادن آنها به واسطهٔ الکترونها در فضای مجازی . به همین دلیل اجرای حدّ در سرقتِ مزبور با اشکالاتی روبروست که در مقاله بدان اشاره شد؛ از این رو حکم به تعزیر برای کاربر سارق به عنوان مجازات مناسب می تواند مطرح باشد.

شیوهٔ تعزیر در سرقت اینترنتی با توجّه به ماهیّت و نوع سرقت و نحوهٔ انجام آن باید به گونه ای باشد که اثرات لازم را در بازدارندگی و عدم تکرار جرم داشته باشد. موارد تعزیری که فقها در کتب فقهی شان آورده اند ، شاید نتواند این هدف را تأمین کند ، از این‌رو در مقاله، شیوه های تعزیری نو و جدیدی در ارتباط با سرقت اینترنتی به شمار آمد تا هم کاربرِ سارق علاوه بر تنبیه و تأدیب ، نتواند مجدّداً مرتکب آن شود و هم برای دیگران درس عبرتی باشد.

## منابع

*قرآن مجید*.

آخوند خراسانی، ملاّ محمدکاظم، ***حاشیه کتاب المکاسب***، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ١٤١٦ ق.

ابن ادریس، ابومنصورمحمد، ***السّرایر الحاوی لتحریر الفتاوی***، چاپ در سلسلة الینابیع الفقهیّة، علی اصغر مروارید، بیروت، مؤسسه فقه الشّیعة و الدّار الاسلامیّة، ١٤١٠ ق.

ابن براج، قاضی عبدالعزیز، ***المهذّب***، چاپ در سلسلة الینابیع الفقهیّة.

ابن قدامه، عبدالله بن احمد، ***المغنی فی فقه الامام احمد بن حنبل***، بیروت، داراحیاء

التّراث العربی، بی تا.

ابن منظور، محمد بن مکرّم، ***لسان العرب***، بیروت، داراحیاء التّراث العربی و مؤسّسه التاریخ العربی، ١٤١٨ ق.

ابوجیب، سعدی، ***القاموس الفقهی***، دمشق، دارالفکر، ١٤٠٨ ق.

امام خمینی، روح الله الموسوی، ***تحریر الوسیله***، تهران، مکتبه العلمیّه الاسلامیّه، بی‌تا.

ــــــــــــ ***الرسائل***، قم، مؤسسهٔ اسماعیلیان، چاپ سوم، ١٤١٠ق.

بجنوردی، سید میرزاحسن، ***القواعد الفقهی***، قم، دارالکتب العلمیّه، ١٣٨٩ ق.

البهوتی الحنبلی، منصور بن یونس، ***کشّاف القناع عن متن الاقناع***، بیروت، دارالکتب العلمیّه، ١٤١٨ ق.

جزیری، عبدالرحمن، ***الفقه علی المذاهب الاربعه***، بیروت، داراحیاء التّراث العربی، ١٤٠٦ ق.

راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد، ***مفردات الفاظ قرآن***، تهران، المکتبه المرتضویّه، بی تا.

زحیلی، وهبه، ***الفقه الاسلامی و ادلّته***، دمشق، دارالفکر، ١٤٠٩ ق.

شرتونی، سعید الخوری، ***اقرب الموارد***، قم، کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی، بی‌تا.

شیرازی، ابواسحاق ابراهیم، ***المهذّب فی فقه الامام الشافعی***، چاپ دارالمصادر الفقهیّه، علی اصغر مروارید، بیروت، دارالتّراث، ١٤٢١ق.

شهید ثانی، زین الدّین الجبعی العاملی، ***الرّوضة البهیّة فی شرح اللّمعة الدّمشقیّة***، بیروت، دارالعالم الاسلامی، بی‌تا.

شیخ انصاری، مرتضی، ***المکاسب***، بیروت، مؤسسه النّعمان، ١٤١٠ ق.

شیخ حرعاملی، محمدبن حسن، ***وسائل الشیعة الی تحصیل مسایل الشریعة***، بیروت، دار احیاء التراث العربیة،١٤٠٣ق.

شیخ طوسی، ابوجعفرمحمد، ***المبسوط فی فقه‌الامامیّه***، تهران، المکتبه المرتضویّه، بی تا.

صافی گلپایگانی، لطف الله، ***التّعزیر***، قم، مؤسسه نشر اسلامی، ١٣٦٣.

طباطبایی، سید علی، ***ریاض المسایل فی بیان الاحکام بالدلایل***، بیروت، هیأت تـألیف دارالهدی، ١٤١٢ ق.

طبرسی، ابوعلی فضل بن الحسن، ***مجمع البیان فی تفسیر القرآن***، تهران، مکتبـه العلمیّـه الاسلامیّه، بی تا.

علاّمه حلّی، حسن بن یوسف، ***مختلف الشّیعه فی احکام الشّریعه***، قم، مکتـب الاعـلام الاسلامی، ١٤١٧ ق.

کاشانی(کاسانی)، علاء الدّین ابـوبکر، ***بدائع الصّنایع فی ترتیـب الشّـرایع***، دارالمصـادر الفقهیّه.

محقق اردبیلی، احمد، ***مجمع الفائدة و البرهان***، قم، مکتب الاعلام الاسلامی ، ١٤١٦ ق.

محقق حلّی، ابوالقاسم نجم الـدّین، ***شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام***، تهـران، انتشارات انقلاب، بی تا.

لنگرودی، محمد جعفر جعفری، ***حقوق اموال***، تهران، انتشارات مشعل آزادی،١٣٥٦.

مأوی، ***مجله قوه قضائیه***، شماره ٨، مورخه ٨٢/٦/٢٩ .

مشکینی، علی، ***مصطلحات الفقه***، قم، نشر الهادی، ١٤١٩ق.

مکارم شیرازی، ناصر، ***استفتائات جدیـد***، گـردآوری : ابوالقاسـم علیـان نـژادی ، قـم ، انتشارات مدرسه الامام علی بن ابی طالب(ع) ، ١٣٨٤.

موسوی اردبیلی، سـید عبـدالکریم، ***فقـه الحـدود و التّعزیـرات***، قـم، مکتـب الاعـلام الاسلامی، ١٤١٣ق.

نجفی ، محمد حسن ، ***جواهر الکلام فی شـرح شـرایع الاسـلام*** ، تهـران ، دارالکتـب الاسلامیّه، ١٣٦٥.